

Молода альманах нація

**Відповідальний
за випуск
Максим РОЗУМНИЙ**

**Літературний
редактор
Лариса БІЛИК**

**Верстка
Олени НУЖНОЇ**

Матеріали конференцій та круглих столів, що відбулися за програмою

«Україна: вибір моделі розвитку»:

«Українська культура та її перспективи»,

м. Суми, 25–26 травня 1999 р.

«Політичний вибір України»,

м. Львів, 29–30 червня 1999 р.

«Український вибір:

історичний аспект проблеми»,

м. Черкаси, 9–10 червня 1999 р.

«Геополітичний вибір України»,

м. Севастополь, 17–18 серпня 1999 р.

Круглий стіл молодих науковців

«На межі цивілізацій,

на порозі третього тисячоліття:

Україна в культурно-історичних
координатах сучасності»,

м. Одеса, IV Конгрес МАУ, 26–28 серпня 1999 р.

«Суспільство майбутнього:

апология тотальної вичерпності»,

м. Луцьк, 25–26 вересня 1999 р.

«Вибір економічної моделі розвитку»,

м. Тернопіль, 1–2 жовтня 1999 р.

«Пошук української моделі

суспільного розвитку»,

м. Запоріжжя, 22–23 жовтня 1999 р.

«Економічні пріоритети України в ХХІ ст.»

та «Політичний вибір України»,

м. Чернівці, 5–6 листопада 1999 р.

«Майбутнє України:

унітаризм чи федералізм?»,

м. Луганськ, 29 листопада – 1 грудня 1999 р.

«Політичний вибір України»,

м. Чернівці, 10–11 грудня 1999 р.

«Україна в новому тисячолітті

очима молодих фахівців»,

м. Миколаїв, 30 березня 2000 р.

Адреса редакції: 03118, м. Київ, пров. Балакірева, 1

Адреса для листування: 01001, Київ-1, а/с № 25

Тел./факс: (044) 265-70-49

Паспорт видання – серія КВ, № 2033, зареєстровано 16.06.1996 р.

Міністерством України у справах преси та інформації

⁷ *Перепелиця М. П.* Проблеми дослідження історії та сучасного стану українського молодіжного руху. – У кн.: Молодіжний рух України: історія та сучасність. Збірник матеріалів. – К., 1998. – С. 114.

⁸ Див.: *Розумний М.* Політичний вибір України. – К., 1999. – С. 112.

⁹ Про становище молоді в Україні (за підсумками 1997 р.). Щорічна доповідь Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України. – К., 1998. – Розділ 11 (Розвиток молодіжного руху в Україні). – С. 100.

¹⁰ *Головенько В. А., Рябіка В. Л.* Молодіжний рух в алгоритмі суспільного життя України. – У кн.: Молодіжний рух України: історія та сучасність. – С. 13.

¹¹ *Головенько В. А.* Український молодіжний рух у ХХ ст. (Історико-політологічний аналіз основних періодів). – К., 1997. – Розділ IV (Основні тенденції розвитку молодіжного руху України в сучасних умовах). – С. 102–103.

Роман СКАБАРА

РЕЛІГІЙНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПЕРЕДВИБОРНІ ЗМАГАННЯ В УКРАЇНІ

Ситуація в релігійній сфері України має свої особливості, які закладені власне історією становлення основних релігійних конфесій.

Ще в 1988 р. – році 1000-ліття хрещення Київської Русі – українські греко-католики заявили про потребу негайного відновлення справедливості щодо їхньої церкви. Згодом у Києві було скликано Всеукраїнський православний собор Української автокефальної православної церкви та патріотичної частини єпископату і священників Української православної церкви Московського патріархату. Цей захід міг стати першим реальним кроком на шляху до творення єдиної Української помісної православної церкви з патріаршим управлінням у Києві, як це було за Володимира Великого. Проте особисті амбіції українських православних ієрархів, втручання у церковні справи політичних організацій і державної влади завело усі наміри об'єднання у глухий кут недовіри.

На нашу думку, проблему міжконфесійних конфліктів у сучасній Україні, яка залишається однією з найбільш обговорюваних тем у сфері міжконфесійних та політико-конфесійних взаємин, можна оцінювати з різних позицій і під різним кутом зору.

З одного боку, протягом останніх п'яти років легко спостерігти і чітко відстежити тенденцію до поступової мінімізації цього трагічного явища, коли вимірювати його суто статистично. Якщо на початку 90-х рр. в Україні, за різними джерелами, було від 2 000 до 3 000 конфліктних точок, то тепер числові параметри конфліктності вимірюються лише сотнями випадків. Отже, з формальної точки зору прогрес безсумнівний.

Але, з другого боку, стійке (подекуди майже 12-річне) консервування конфліктогенних явищ (навіть і в зменшених у числовому вимірі параметрах) свідчить про глибинність і концептуальну невирішеність тих проблем і обставин, які затримують вирішення наявних і навіть породжують нові міжконфесійні конфлікти.

Підтвердженням цього факту є помітне розширення географії міжконфесійної конфліктності. Якщо 8–10 років тому міжконфесійні конфлікти локалізувалися переважно на західних теренах України (у першу чергу Галичина, а також – Волинь, Буковина і частково Поділля), то останніми роками спалахи міжконфесійних суперечок почастишали у центральній Україні, на Слобожанщині, на Півдні і в Криму.

Фактично вся територія України стала ареною міжконфесійного протистояння. Різниця лише в частоті та інтенсивності міжконфесійних спалахів та в тому, які деномінації виступають основними конфліктними сторонами у різних регіонах, у більш урбанізованих чи сільських місцевостях. Але, окрім суто числово-статистичних параметрів, сучасна міжконфесійна ситуація в Україні має ще одну характеристику, яку можна побачити і вичленувати лише при комплексному аналізі ситуації: це дедалі помітніше розшарування конфліктності за двома вимірами. Маємо на увазі, з одного боку, безпосередню конфліктність, пов'язану з вирішенням певних матеріальних проблем (володіння майном, користування храмом тощо), та значно глибшу, а тому суттєво серйознішу ідеологічну міжконфесійну конфліктність.

У сучасній Україні на тлі міжправославного конфлікту спостерігаємо і ті тенденції у міжцерковних стосунках, які для решти світу залишилися в далекому минулому. Маємо на увазі тенденцію до зростання кількості громад нетрадиційних для України конфесій, поширення псевдохристиянських організацій та сект. Вони дедалі активніше вступають у конкурентну боротьбу з розділеними українськими православними церквами, які досі не можуть знайти порозуміння переважно у майнових питаннях. Природно, що в певній

частини українських громадян, вихованих комуністичним режимом в атеїстичному дусі, і надалі спрацьовує псевдоестетичний чинник, ефект красивої обгортки, у якій подаються нові вчення.

Численні новітні християнські та нехристиянські деномінації у своїй повсякденній діяльності також зустрічаються з проблемами, неузгодженостями та суперечками, що цілком вкладаються в рамки поняття ідеологічної міжконфесійної конфліктності. Не маючи, як правило, ґрунту для реальних безпосередніх міжконфесійних зіткнень з іншими конфесіями, ці релігійні організації прямо чи опосередковано, свідомо чи напівусвідомлено, але зустрічають спротив з боку домінуючих конфесій, їхніх ієрархів чи людей, що представляють інтереси цих домінуючих конфесій. Самозрозуміло, що такий ідеологічний спротив викликає адекватну захисну, інколи гіпертрофовано ворожу стосовно традиційних церков реакцію, провокуючи у такий спосіб потужні ідеологічні конфлікти.

Усі ці новітні для України деномінації (або й навіть традиційні релігії, що прагнуть частини впливу) жодною мірою не зазіхають на власність традиційних українських церков. Полем міжконфесійних ідеологічних конфліктів у цьому разі стає месійна проповідницька діяльність. Фактично прагнення усіх цих релігій і церков розвиватися на українських теренах входить у суперечність із візією подальшого релігійного розвитку України з боку так званих традиційних українських церков, які таємно сповідують ідеологію національно-релігійного моноконфесіоналізму чи, принаймні, збереження існуючого status quo українських конфесійних пріоритетів і впливів.

Власне, така настанова домінуючих сьогодні українських церков зумовлює існування прикритих прихованих ідеологічних розбіжностей, а часом і відвертих ідеологічних конфліктів у вищеокресленому традиціоналістському середовищі. До речі, домінуюче за всіма показниками становище традиційних церков в українському суспільстві робить і наявні між ними суперечності найбільш відчутними і болючими для сьогочасного розвитку міжрелігійних взаємин.

На цьому тлі релігійна сфера дедалі активніше перетворюється на важливу і в багатьох аспектах визначальну арену політичної діяльності. Це підтверджують події церковного життя і церковно-владні стосунки останнього часу, які відстежуються моніторингом «Релігія у політичному контексті сучасного суспільства» у львівському політологічному центрі «Генеза».

Суб'єктами цієї діяльності є на сьогодні основні українські християнські церкви (УПЦ МП, УГКЦ, УПЦ КП, УАПЦ і РКЦ) і протестантські церкви – з одного боку, виконавча (в особі Президента і його оточення), законодавча влада (в особі фракцій і комітету з питань духовності) і велика кількість християнських партій (які досить часто «християнські», а тим паче «християнсько-демократичні» тільки за назвою).

Окремі з аспектів прямої чи опосередкованої участі у виборчому процесі в Україні релігійних організацій чи їх лідерів потрапили в поле зору громадськості після парламентських виборів 1998 р. Тоді з числа усіх традиційних для України церков лише одна релігійна структура (УПЦ МП), і то в мінімальній кількості отримала представництво у Верховній Раді – депутатом став отець Олександр Бедь, секретар спархіяльного управління Хустсько-Виноградівської єпархії УПЦ МП.

Тобто у Верховній Раді традиційні церкви і релігійні об'єднання формально мають лише одного свого представника, а послідовники протестантських християнських деномінацій (а їх в Україні до 30), що навіть за найсміливішими передбаченнями соціологів і релігієзнавців не об'єднують більше 2–3% віруючих в Україні, репрезентовані двома депутатами. Проте кожна з основних конфесій має у парламенті своє лобі (традиційно воно найпотужніше у трьох деномінацій – УПЦ КП, УПЦ МП, УГКЦ), яке утворюють світські депутати, що з переконань чи на основі певного розрахунку підтримують конкретне конфесійне утворення, прямо чи опосередковано представляючи і захищаючи його інтереси. Такими останнім часом активно заявили про себе «Фундація духовного єднання України» Миколи Кравця, близька до НРУ та УПЦ КП, і Спілка православних громадян України – близька до УПЦ МП. Характерною ознакою сьогоднішньої ситуації із взаємовідносинами між представниками парламенту і конфесіями є залежність сакральної географії (географії поширення релігійних конфесій) і географії походження лобістів конкретних релігійних утворень.

Потрібно відзначити, що на сьогодні законодавча влада навіть не спробувала якоюсь мірою використати ті можливості законодавчого впливу на ситуацію в релігійній сфері, що вона має у своєму арсеналі (прийняття адекватного закону про свободу совісті, більш помітна діяльність парламентського комітету з питань культури і духовності, створення спеціальних проблемних тимчасових комісій тощо). Комітет з питань культури і духовності Верховної

Ради, очолюваний Л. Танюком, демонструє невміння чи навіть небажання приступити до вирішення гостро означених проблем релігійного життя українського суспільства. Галасливі і малопродуктивні заяви Комітету з найрізноманітніших приводів не тільки не вирішили жодної з них, а й, у деяких випадках, – загострили.

Ще менш однозначно можна визначити стосунки сучасної української виконавчої влади (на всіх її рівнях) і церковних організацій. Непостійність, хаотичність і безпринципність цих стосунків зайвий раз і найяскравіше підтверджують брак будь-якої світоглядно-орієнтаційної платформи в сьогочасної української політичної еліти взагалі. Нічого дивного тут, на нашу думку, немає, адже така ж ситуація і в економічній, соціальній, зовнішньополітичній ділянках діяльності Президента, Кабінету Міністрів і державних адміністрацій всіх рівнів.

Ця флюгерність, безпринципність, а заодно і щедрість у роздаванні обіцянок і задоволенні прохань досягають свого апогею напередодні будь-яких виборів – парламентських чи президентських (і навіть у більш демократичних, стабільних державах, де напруга в релігійній сфері не така помітна). При цьому таку ситуацію в Україні добре розуміють обидві сторони потенційної чи реальної взаємодії. У контексті нашого аналізу – це, з одного боку, нинішня влада, а з другого – релігійні організації, що прямо чи опосередковано демонструють свої можливості впливу на виборців, а тому намагаються скористатися з ситуації з очевидною користю для себе.

Останнім часом найбільші успіхи в отриманні зрозумілих дивідендів від опосередкованого втягнення в передвиборні змагання має УПЦ Московського патріархату, яка певний час відчувала себе скривдженою в столиці, де інтенсивними темпами було відбудовано і передано УПЦ КП кілька унікальних і надзвичайно важливих з історичної точки зору храмів – цілий комплекс Михайлівського Золотоверхого собору та церкву Богородиці Пирогощі на Подолі. Водночас заплановане таке ж інтенсивне зведення Успенського собору Києво-Печерської лаври, який планувалося після реставрації передати УПЦ МП, через масову незгоду демократичної та патріотичної громадськості було відкладено. Але, як і у випадку з приїздом папи римського, неофіційна заборона прискороного відновлення Успенського собору мала певне мотивування: ще не готовий проект відновлення храму, треба провести додаткові археологічні пошуки у фундаменті храму і т. ін.

І ось у січні, знову знехтувавши попередньою аргументацією (у даному випадку – про шкідливість невинуватого пришивдшеної відбудови) і думкою демократичної громадськості (на яку нібито президент збирався спиратися під час виборів), з санкції президента було більш ніж поспішно закладено капсулу і першу цеглину у фундамент собору. Освячення здійснив глава УПЦ МП митрополит Володимир Сабодан.

Таким чином, хоч як би ієрархи УПЦ МП акцентували на політичній заангажованості всіх (у т. ч. і релігійних) подій в Україні, але саме їхнє існування в Україні з подачі московських політиків й ієрархів є далеко не лише релігійним фактом, а й фактом політичним. До того ж фактом, який працює в контексті схем і орієнтирів, накреслених не в Україні, а за кордоном, у колишній столиці Радянського Союзу і теперішній столиці Росії.

У такий спосіб політична суть і місія УПЦ МП дають повні підстави оцінювати цю церкву з позицій політичних: її розвій, будь-які форми її зміцнення, а також прямої чи опосередкованої, свідомої чи неусвідомленої підтримки – це об'єктивне утвердження концепцій, затверджених у Москві. А одночасно – і відвертий виклик національній безпеці України.

Безсумнівно, спільна логіка розвитку подій передбачає і спільну мотиваційну основу: задовольнити якнайбільше прохань і вирішити якнайбільше проблем, що цілком штучно (як із приїздом папи) стримувались раніше, аби напередодні вирішальної події (очевидно – виборів) назбирати найбільше об'єктивних (переконаних) та емоційних (під впливом конкретної події) симпатиків.

Зрозуміло, що в системі цінностей сучасних українців релігія підіграє далеко не останню роль. Тому до цього орієнтаційного аспекту останнім часом увага настільки посилена, що знайшла відображення в збільшеному до граничних розмірів релігійному компоненті в ледь не щоденному розкладі президента Л. Кучми.

З одного боку, вражає насиченість і ґрунтовність розробленого плану щодо впливу на домінуючі конфесії і отримання від цього прогнозованих дивідендів. А з другого боку, саме ця ґрунтовність і дійсне розуміння проблематики переконують, що нібито хтось давно знав усі ці проблеми, але навмисно зволікав з їхнім вирішенням, очікуючи зручного моменту, з якого можна скористатися.

Важливо відзначити, що творці заяви на підтримку об'єднання «Злагода» не полінувалися підрахувати, що релігійні організації, лідери яких підписали документ, об'єднують 19,5 тис. релігійних

громад (приблизно 90% від їхньої загальної кількості) і 95% віруючих. Власне, саме ці цифри і визначили всю логіку й систему дій сучасних українських можновладців, які так стрибкоподібно активізували свою діяльність у релігійній сфері.

Обіцяючи зараз вирішення всіх за давних часів самою владою проблем і частково вирішуючи тепер деякі питання, влада шукає додаткові важелі впливу на свідомість і переконання віруючих, прагнучи отримати їхні голоси на виборах. Без авторитетних соціологічних опитувань сьогодні важко спроектувати і передбачити результати майбутніх президентських виборів.

На наш погляд, є безсумнівним, що категорії виключно релігійні спрацьовуватимуть під час виборів лише для незначної частини активних віруючих. Болючі економічні, соціальні й політичні проблеми сучасної України під час виборів постануть значно гострішими й принциповішими, ніж питання релігійної ідентичності.

Невідомо, чи усвідомлює це влада, але вона за відсутності реальних успіхів у всіх вищезгаданих суспільних ділянках – економічній, соціальній та політичній – прискорено шукає ті виграшні моменти, на яких можна було б акцентувати під час виборчої кампанії, моменти, про які вона повина пам'ятати постійно, а не лише за кілька місяців до чергових виборів.

Роман СІРІНСЬКИЙ

СЕРЕДНІЙ КЛАС ЯК ТЕМА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ

Проблема розвитку в нашій країні так званого середнього класу вже кілька років є однією з провідних серед ідеологів правих та центристських партій. Середній клас в їхній ідеології виглядає однією з основ подальшого розвитку української незалежності, але, на жаль, не прояснюються механізми його впливу на розвиток цих процесів; усі впевнені, що вирощування «середнього класу» є необхідним для утвердження української державності, але ніхто не поставив собі за мету обґрунтувати ті шляхи, якими він впливати-